

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора,
професора кафедри психології Херсонського державного університету
Поповича Ігоря Степановича на дисертаційне дослідження
Капталан Наталі Михайлівни
«Психологічні особливості порушення харчової поведінки»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальності 053 Психологія галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки»**

Актуальність досліджуваної проблеми пов'язана з тим, що розлади харчової поведінки є значною проблемою у сфері психічного здоров'я суспільства. Сам термін «харчова поведінка» для вітчизняної психології є новим, адже під ним розуміють сукупність проявів активності особистості в процесі харчування, відповідні якісно-кількісні характеристики та зміни раціону харчування; ціннісне ставлення до їжі та стереотип її споживання у повсякденних та стресових умовах.

Не дивлячись на інноваційність для вітчизняної психології означеної проблематики, можна відмітити продуктивні підходи до можливого вивчення порушень харчової поведінки через різноманітні психологічні феномени.

Для вирішення задуму та ідеї дослідження здобувачка організувала науковий пошук, що поєднав як теоретичне опрацювання наукових джерел за проблемою, так і низку емпіричних досліджень. Об'єктом дисертаційного дослідження є особливості харчової поведінки особистості. Предметом дослідження – психологічні особливості порушення харчової поведінки. Капталан Н. М. чітко визначила мету, яка полягала у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей порушення харчової поведінки особистості, а також його головні завдання що втілюється у трьох послідовних за своїм змістом розділах.

Простежимо відповідність поставлених завдань їх виконанню.

1. Виконуючи перше завдання дисертантка здійснила теоретико-методологічне аналізування проблеми порушень харчової поведінки в

зарубіжній та вітчизняній психології. Капталан Н. М. відстежила, що для української науки дослідження психологічних особливостей порушення харчової поведінки є інноваційним, але доробки українських науковців доводять його значення та необхідність подальшої розробки. Термін «харчова поведінка» у вітчизняній психології визначається як сукупність проявів активності особистості в процесі харчування, відповідні якісно-кількісні характеристики та зміни раціону харчування, ціннісне ставлення до їжі та стереотипи її споживання у повсякденних та стресових умовах, орієнтація на образ власного тіла та активність з його покращення тощо.

2. Згідно другого завдання, а саме проведення емпіричного дослідження основних особистісних складових в структурі порушеної харчової поведінки, констатовано, що група респондентів з високим ризиком виникнення порушень харчової поведінки характеризується вираженими перфекціоністськими тенденціями, що простежуються не тільки у загальному показнику перфекціонізму, але й у тенденції завдяки різним проявам перфекціонізму переживати внутрішньоособистісний конфлікт, коли особи, психологічно схильні до порушень харчової поведінки, пред'являють собі та оточуючим високі вимоги, але вимоги оточуючих до них самих сприймають як нереалістичні або завищені.

3. Згідно третього завдання були укладені психологічні портрети осіб з порушеннями харчової поведінки та було виділено три групи, представники кожної з яких мають загальні стилі порушень харчової поведінки, емоційні, особистісні особливості та виражені ризики формування психологічної схильності до посилення порушень харчової поведінки.

4. Згідно четвертого завдання було укладено методичні рекомендації щодо організації корекційної роботи, спрямованої на оптимізацію харчової поведінки.

До основних переваг дослідження можна віднести:

- у дисертаційній роботі на основі системного теоретико-емпіричного дослідження розкрито психологічні особливості порушення харчової

поведінки та міру ризику формування психологічної схильності до порушень харчової поведінки;

- з'ясовано основні складові порушення харчової поведінки; визначено особливу роль перфекціонізму та різних форм агресивності в структурі порушеної харчової поведінки;

- розкрито основні стилі порушень харчової поведінки; укладено моделі особистості з порушеннями харчової поведінки та виявлено особливості реалізації порушень харчової поведінки у складних життєвих ситуаціях;

- поглиблено та уточнено: уявлення про сучасні підходи до вивчення порушень харчової поведінки в українській психології; поняття «порушення харчової поведінки»;

- набули подальшого розвитку: методичне забезпечення вивчення психологічних особливостей порушень харчової поведінки; типологізація особистості та поведінки.

У першому розділі представлено результати теоретичного аналізування вивчення харчової поведінки особистості, наведено різноманітні концепції та підходи вивчення цього феномену. Дослідниця довела, що етапи розвитку харчової залежності можуть бути досить тривалими, такими, що формуються під впливом батьківського програмування харчової поведінки, особливого значення набуває виокремлення особистісних патернів, які підвищують ризик порушень харчової поведінки особистості, яка може бути спровокована життєвими стресами та міжособистісними проблемами.

У другому розділі продемонстровано, що дослідження проводилося впродовж трьох основних етапів, кожен з яких мав власні завдання: підготовчого (постановка проблеми, укладання емпіричної бази психодіагностичного дослідження, обґрунтування емпіричної вибірки, адекватного та надійного психодіагностичного інструментарію), психодіагностичного (збір емпіричних даних) та аналітичний етап (статистична обробка та психологічна інтерпретація отриманих результатів).

Тобто, отримання теоретико-емпіричних даних щодо психологічних особливостей порушення харчової поведінки здійснювалося з урахуванням основних вимог психодіагностичної науки та логіки авторської дослідницької позиції. Авторкою, при укладанні комплексу методик, увага зосереджено на методиках, які мають підтвердження психометричної валідності та надійності, а інструкції з їхнього застосування є чіткими та повними, з розгорнутою інтерпретацією шкал, інформацією про апробацію з наведеними кількісними та якісними результатами апробації.

У третьому розділі продемонстровано результати емпіричного дослідження особистісних особливостей суб'єктів, психологічно схильних до порушень харчової поведінки, зокрема, особливості перфекціонізму, імпульсивності, агресивності та схильності до переживання самотності. Констатовано, що група респондентів з високим ризиком виникнення порушень харчової поведінки характеризується вираженими перфекціоністськими тенденціями; проблеми у осіб з порушеннями харчової поведінки у пролонгованій оцінці власних вчинків, компульсивність, прагнення діяти за першим спонуканням та мотивувати власні дії емоціями. Отримано представленість у вибірці основних видів харчової поведінки: обмежувального, емоціогенного та екстернального – респонденти набрали приблизно схожі бали по всіх трьох видах, що підтверджує тенденцію до представленості всіх трьох стилів порушеної харчової поведінки з орієнтацією на жорсткі обмеження, орієнтацію на зовнішні подразники та негативне емоційне забарвлення харчової поведінки.

Характеризуючи дисертаційну роботу можна відзначити новизну і актуальність дослідження, архетиктоніку роботи, практичну значущість та інтересний підхід до вирішення задач дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Усі наукові результати достовірні та достатньо обґрунтовані, що підтверджується різностороннім теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням

комплексного підходу до організації та проведення досліджень, відповідністю підібраних методів дослідження поставленій меті та завданням дослідження; поєднанням кількісного та якісного аналізування отриманих емпіричних даних з якісною психологічною інтерпретацією отриманих результатів.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Кількість наукових публікацій, повноту опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих зі співавторами та зарахованих за темою дисертації. Матеріали дисертації опубліковано у 9 публікаціях, серед них: 5 у наукових виданнях із психології (з яких 3 статті у фахових виданнях, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science та 1 стаття у міжнародному періодичному виданні), 4 публікації у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Таким чином, якісно здійснене теоретичне аналізування досліджуваної проблеми, застосування адекватних стосовно окреслених завдань методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належне аналізування та узагальнення отриманих емпіричних результатів, свідчать про їхню достовірність, а також належну наукову обґрунтованість сформульованих в дисертаційній роботі наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі отримані дисертанткою результати сприймаються переконливо, не викликаючи сумніву стосовно процедурно-діагностичного перебігу емпіричного дослідження й інтерпретації його результатів.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Ознак порушення дисертанткою академічної доброчесності не встановлено.

Загалом, позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, вважаємо за доцільне вказати на деякі дискусійні положення та висловити зауваження й побажання щодо

окремих результатів дослідження:

1. На наш погляд, потребує додаткового пояснення роль перфекціонізму у формуванні порушень харчової поведінки особистості.

2. Проведене дослідження значно б виграло, якщо б вибірка була представлена не тільки жінками, але й чоловіками, схильними до порушень харчової поведінки.

3. Вважаємо, що суперечливим є вивчення агресивності як елементу порушень харчової поведінки, що також потребує авторського пояснення.

4. У окремих підрозділах висновки оформлені не як стисла констатація з'ясованих закономірностей і встановлених фактів, а як повідомлення про певний етап виконаної роботи. Необхідно більш детально обґрунтовувати об'єктивність встановлених тенденцій та результатів дослідження.

5. Позитивно оцінюючи прагнення авторки здійснити ґрунтовне аналізування психологічних особливостей порушень харчової поведінки, вважаємо, що поза увагою залишилася низка питань, зокрема, дослідницький інтерес представляють традиції харчової поведінки, які існували в батьківських родинах респондентів.

Висловлені зауваження жодним чином не знижують наукової цінності актуального, цілісного, самостійного дослідження та викладених у ньому наукових результатів, вони мають дискусійний характер і не можуть вплинути на обґрунтовану вище загальну високу оцінку роботи Капталан Наталі Михайлівни.

Отже, вивчення дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про те, що методологічне обґрунтування вихідних положень дисертації, використання комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його меті та завданням, кількісно-якісне аналізування емпіричного матеріалу з належною статистичною обробкою результатів забезпечили вірогідність і надійність результатів наукового пошуку. Представлена до захисту дисертація Капталан Наталі Михайлівни

«Психологічні особливості порушення харчової поведінки» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її авторка заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – психологія у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Херсонського державного університету
МОН України

Ігор ПОПОВИЧ

Підпис професора І. Поповича ЗАСВІДЧУЮ

Ректор

Олександр СПИВАКОВСЬКИЙ